

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 43386
נספח: נייר מילימטרי (לשאלה 10)

בחינת בגרות מעשית בביוLOGIA

בעיה 1

רשום את מספר תעודת הזהות שלך כאן:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

הוראות לנבחן:

- משך הבחינה: שלוש שעות.
- חומר עזר מותר בשימוש: מחשבון.
- הוראות מיוחדות: (1) קרא את ההנחיות ביסודיות, ושקול היטב את צעדיך.
(2) רשום בעט את כל תצפיותיך ותשובותיך (גם סרטוטים).
(3) בסס את תשובותיך על תצפיותיך ועל התוצאות שקיבלת, גם אם הן אינן תואמות את הצפוי.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

בעיה 1

בבעיה זו תבדוק השפעה של ריכוזים שונים של תמיסות על חלקים שונים של צמחים.
השאלות בשאלון זה ממוספרות במספרים 1-12. מספר הנקודות לכל שאלה רשום לימינה.
ענה על כל השאלות במחברת.

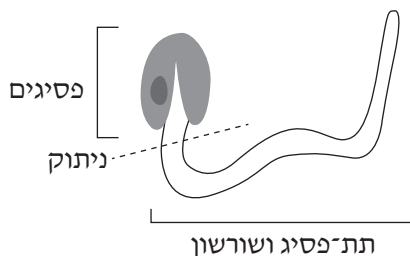
חלק א I – השריית שורשונים של נבטי לוביה בריכוזים שונים של תמיסת סוכרוז

על שולחן צלחת חד-פעמית ובה נבטים של לוביה ו-4 מבחנות שבכל אחת מהן תמיסת סוכרוז כחולה בריכוז התחלתי אחר. לתמיסות הסוכרוז הוסיפו חומר כחול כדי להבדיל בין ובין תמיסות סוכרוז אחרות. תמיסות הסוכרוז הכחולות, שבהן תשקה את השורשונים, ייקראו במהלך הניסוי "תמיסות השריה".

הכנת שורשונים לניסוי

א. נתק מכל הנבטים את הפסיגים (ראה איור 1). השלך את הפסיגים לכלי פסולת. את שאר חלקי הנבטים הנח על מגבת נייר.
שים לב: מה שנתר מן הנבט (תת-פסיג ושורשון) ייקרא במהלך הניסוי "שורשון".

איור 1: נבט לוביה

הכנת קבוצות של שורשונים

- ב. עליך למיין את השורשונים ל-4 קבוצות הדומות זו לזו ככל האפשר. בכל קבוצה יהיו 10 שורשונים. עשה זאת כך:
- פרוס על השולחן ארבע מגבות נייר זו בצד זו.
 - בחר 4 שורשונים באורך דומה. הנח כל אחד מהם על מגבת נייר אחרת.
 - חזור על ההנחיה עוד 9 פעמים, ובכל פעם בחר 4 שורשונים הדומים זה לזה באורך שלהם (הם לא חייבים להיות דומים באורכם לשורשונים שהנחת קודם על מגבות הנייר).
- ג. רשום "השריה" על כל אחת מארבע המבחנות שבהן תמיסת הסוכרוז הכחולה. במבחנות אלה ריכוזי הסוכרוז הם: 0.05M, 0.2M, 0.3M, 0.8M.
- לכל אחת מן המבחנות שבהן תמיסות ההשריה הכחולות הכנס בעדינות קבוצה אחת של שורשונים בלי לפגוע בשלמותם. הקפד שהשורשונים יהיו מכוסים בנוזל בכל אחת מן המבחנות. היעזר בקצהו העליון של עיפרון כדי לדחוף את השורשונים לתוך הנוזל.
 - כתוב את השעה: _____.

לידיעתך 1: החומר הכחול לא עובר דרך הקרומים של התאים ולא פוגע בהם.

עליך להמתין לפחות חצי שעה לפני שתמשיך בניסוי על פי ההוראות בסעיף יד.

תוצאות הניסוי לא ייפגעו אם ההשריה תימשך יותר מחצי שעה.

בזמן ההמתנה בצע את סעיפים ד-יג וענה על שאלות 1-2.

חלק א II — הכרת שיטה לבדיקת ריכוז יחסי של תמיסות (ללא שורשונים)

לרשותך שתי פיפטות של 10 מ"ל, פיפטה של 1 מ"ל, כלי ובו מים מזוקקים וכלי ובו תמיסת סוכרוז חסרת צבע בריכוז 1M.

ד. רשום על כל אחת משלוש המבחנות שלרשותך את ריכוז תמיסת הסוכרוז שתכין בה: 0.05M , 0.3M , 0.8M.

— רשום גם "בדיקה" על כל אחת מן המבחנות.

— סמן "סוכרוז" על פיפטה של 10 מ"ל, ועל פיפטה של 1 מ"ל.

— סמן "מים" על פיפטה של 10 מ"ל.

ה. הכן תמיסות סוכרוז בריכוזים שונים, על פי הפירוט בעמודות a ו- b שבטבלה 1.

להעברת 0.5 מ"ל תמיסת סוכרוז השתמש בפיפטה של 1 מ"ל.

תמיסות סוכרוז חסרות צבע אלה שתכין הן "**תמיסות בדיקה**".

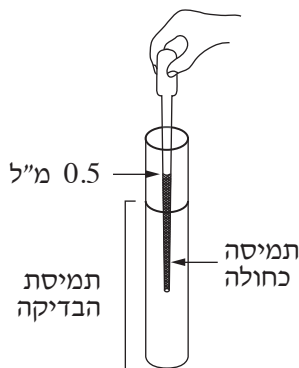
טבלה 1

a	b	c	d	e
נפח תמיסת סוכרוז (מ"ל)	נפח מים (מ"ל)	ריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (M)	ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה שקיבלת מהבוהן (M)	מיקום התמיסה הכחולה בתמיסת הבדיקה, בחלק — (העליון / האמצעי / התחתון)
8	2	0.8	0.3	
3	7	0.3	0.3	
0.5	9.5	0.05	0.3	

ו. פקוק את מבחנות הבדיקה וטלטל אותן היטב.

— הסר את הפקקים מכל המבחנות ונגב אותם היטב במגבת נייר.

- ז. בקש מן הבוחן מבחנה ובה תמיסת סוכרוז כחולה שריכוז הסוכרוז בה הוא 0.3M.
- ח. באמצעות פיפטת פסטור שֶׁאֵב כ־ 0.5 מ"ל (אין צורך לדייק) מתמיסת הסוכרוז הכחולה שקיבלת.
- הכנס את קצה הפיפטה עד אמצע תמיסת הבדיקה שבמבחנה 0.8M (ראה איור 2), וטפטף לתוכה בעדינות ובאיטיות את כל התמיסה הכחולה שבפיפטה. אין לטלטל את המבחנה!

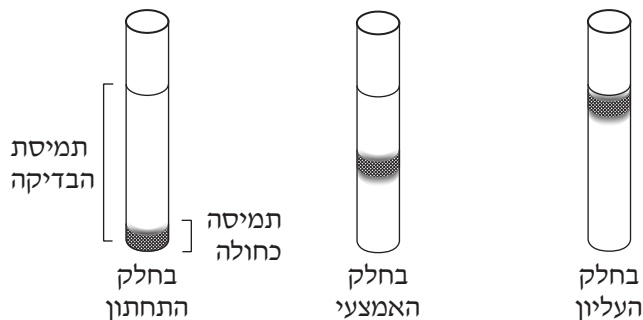
איור 2: הכנסת תמיסה כחולה לתמיסת הבדיקה

- ט. הוצא את הפיפטה והחזר את המבחנה לכן המבחנות. אם נותרו בפיפטה שאריות נוזל — רוקן אותה לכלי הפסולת.
- נגב את הפיפטה במגבת נייר.
- י. חזור על ההנחיות בסעיפים ח-ט עם תמיסת הבדיקה 0.3M ועם תמיסת הבדיקה 0.05M. אין לטלטל את המבחנות.

ענה על שאלות 1-2.

1. העתק למחברתך את עמודות c, d, e שבטבלה 1.

— היעזר באיור 3 וכתוב בעמודה e בטבלה 1 שבמחברתך את מיקום התמיסה הכחולה בכל אחת מתמיסות הבדיקה.

איור 3: מיקום התמיסה הכחולה בתמיסת הבדיקה

- שים לב: אם אין הבדל בין שלוש המבחנות במיקום של התמיסה הכחולה — פנה לבוחן.
- העבר את שלוש המבחנות לכלי המסומן "חלק א" או "חלק ב" שעל שולחןך.
- העבר את פיפטת הפסטור לכלי פסולת.

2. לפניך שלושה משפטים א-ג, העתק אותם למחברתך.

על פי תוצאות הבדיקות שכתבת בטבלה 1, הקף במעגל בכל אחד מן המשפטים שבמחברתך את המיקום של הצבע הכחול: בחלק העליון או באמצע או בחלק התחתון של התמיסה.

- א. במבחנה שבה ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה נמוך מריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (חסרת הצבע) — הצבע הכחול נמצא בחלק העליון / האמצעי / התחתון של התמיסה.
- ב. במבחנה שבה ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה דומה לריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (חסרת הצבע) — הצבע הכחול נמצא בחלק העליון / האמצעי / התחתון של התמיסה.
- ג. במבחנה שבה ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה גבוה מריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (חסרת הצבע) — הצבע הכחול נמצא בחלק העליון / האמצעי / התחתון של התמיסה.

— עבור לבצע את חלק ב.

חלק ב — הניסוי: בדיקת השינויים שחלו בתמיסות סוכרוז שהושרו בהן שורשוני לוביה

יא. עליך להכין ארבע מבחנות של תמיסות בדיקה חדשות. עשה זאת כך:

- רשום על ארבע מבחנות: 0.8M ב', 0.3M ב', 0.2M ב', 0.05M ב' (האות ב' מציינת בדיקה).
- באמצעות הפיטות שסימנת בחלק א II, הכן את תמיסות הסוכרוז במבחנות הבדיקה, על פי טבלה 2.

טבלה 2

ריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (לאחר המיחול) (M)	נפח תמיסת סוכרוז 1M (מ"ל)	נפח מים (מ"ל)
0.8	8	2
0.3	3	7
0.2	2	8
0.05	0.5	9.5

יב. פקוק את המבחנות, טלטל אותן היטב, והסר את הפקקים.

יג. העתק למחברתך את טבלה 3.

- השלם בעמודה A את הריכוז ההתחלתי של תמיסות ההשריה (סעיף ג) מן הריכוז הגבוה לריכוז הנמוך.
- השלם את הפרטים החסרים בעמודה B בטבלה 3 שבמחברתך.
- השלם בעמודה D את הריכוז של תמיסות הבדיקה מן הריכוז הגבוה לריכוז הנמוך (על פי טבלה 2).

טבלה 3

G	F	E	D	C	B	A
השינוי שחל בריכוז התמיסה הכחולה בעקבות השריית השורשונים (ירידה/ללא שינוי/עלייה)	הריכוז הסופי של תמיסת ההשריה הכחולה ביחס לתמיסת הבדיקה (נמוך/דומה/גבוה)	תוצאות: מיקום תמיסת ההשריה הכחולה בתמיסת הבדיקה, בחלק — (העליון/האמצעי/התחתון)	ריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (M)	זמן ההשריה (דקות)	מספר שורשונים בתמיסת ההשריה	ריכוז התחלתי של סוכרוז בתמיסת ההשריה הכחולה (M)

לאחר שעברו לפחות 30 דקות מן השעה שכתבת בסעיף ג, הסתיים זמן ההשרייה. עבור לסעיף יד.

- יד. השלם את הפרטים החסרים בעמודה C בטבלה 3 שבמחברתך.
- טו. טלטל את המבחנה שבה תמיסת ההשריה הכחולה המסומנת 0.8M.
- באמצעות פיפטת פסטר שאב ממבחנה זו כ- 0.5 מ"ל תמיסה (אין צורך לדייק).
- הכנס את קצה הפיפטה עד אמצע תמיסת הבדיקה שבמבחנה 0.8M ב', וטפטף לתוכה בעדינות ובאיטיות את כל התמיסה הכחולה שבפיפטה (ראה איור 2). אין לטלטל את המבחנה!
- העבר את פיפטת הפסטר לכלי פסולת.
- טז. חזור על ההוראות שבסעיף טו עם פיפטות פסטר נקיות, עם תמיסות ההשריה המסומנות 0.05M, 0.2M, 0.3M ועם תמיסות הבדיקה 0.3M ב', 0.2M ב', 0.05M ב', בהתאמה.

ענה על שאלות 3-7.

3. השלם בטבלה 3 שבמחברתך את הפרטים החסרים:

- (8 נקודות) א. השלם בעמודה E את מיקום תמיסת ההשריה הכחולה בכל אחת מתמיסות הבדיקה (היעזר באיור 3).
- אם יש קושי לקבוע את מיקום התמיסה הכחולה — פנה לבוחן.
- (10 נקודות) ב. היעזר בתשובתך על שאלה 2 והשלם את הפרטים בעמודה F.
- השלם את הפרטים בעמודה G (הנח שבזמן ההשריה של השורשונים יציאת המומסים מן התאים היא זניחה).

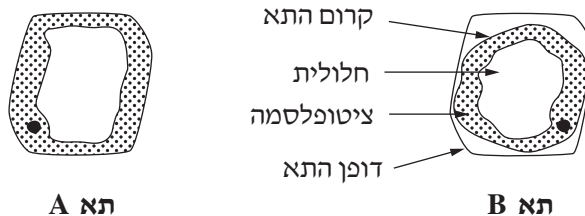
(4 נקודות) ג. כתוב כותרת לטבלה 3.

לידיעתך 2:

- * סוכרוז לא עובר דרך הקרומים של תאים.
- * כאשר מים מתאי צמח יוצאים אל תמיסת ההשריה — ריכוז תמיסת ההשריה יורד.
- * כאשר מים מתמיסת ההשריה חודרים לתאי הצמח — ריכוז תמיסת ההשריה עולה.

4. על פי הקטע "לידיעתך 2":

- (נקודה אחת) **א.** ציין מהו התהליך שגורם לתנועת מים בין תאים לבין תמיסה שהם שרויים בה.
(7 נקודות) **ב.** (1) באיזה מקרה **לא** יחול שינוי בריכוז של תמיסת ההשריה?
(2) הסבר מדוע לא יחול שינוי במקרה שציננת בתת־סעיף ב(1).
5. (5 נקודות) מהו המשתנה ה**בלתי תלוי** בניסוי שערכת? העתק למחברתך את התשובה המתאימה ביותר מבין חמש התשובות V-I שלפניך.
- I. הריכוז ההתחלתי של הסוכרוז בתמיסות הבדיקה.
 - II. הריכוז ההתחלתי של הסוכרוז בתמיסות ההשריה.
 - III. ריכוז החומר הכחול בתמיסות ההשריה.
 - IV. הריכוז הסופי של הסוכרוז בתמיסות הבדיקה.
 - V. הריכוז הסופי של הסוכרוז בתמיסות ההשריה.
6. **א.** הסבר את התוצאה בכל אחת ממבחנות הניסוי (טבלה 3).
(5 נקודות) **ב.** לפניך איור 4 המתאר תאים משני שורשונים לוביה. שורשון אחד הושרה במים והאחר — בתמיסת סוכרוז 0.8M.
(5 נקודות) קבע איזה מן התאים — תא A או תא B — נלקח משורשון שהושרה בתמיסת הסוכרוז. נמק את קביעתך. בתשובתך התייחס גם לתוצאות הניסוי שערכת.

איור 4: תאים של שורשוני לוביה שהושרו במים ובתמיסת סוכרוז (בהגדלה)

7. (4 נקודות) הסבר מדוע היה חשוב למיין את השורשונים כפי שמיינת בסעיף ב.

בניסוי שערכת בדקת את ההשפעה של תמיסה חיצונית שהמומס בה (סוכרוז) אֵינּוּ חודר לתאי השורשונים. בטבע חלק מן המומסים שבקרקה, כגון יוני כלור (Cl^-) ויוני נתרן (Na^+) שמקורם במלח ($NaCl$), חודרים לתאי השורשים של הצמחים.

בחלק ג יוצג מחקר שעוסק בהשפעת יוני כלור על צמחי שעורה.

חלק ג — ניתוח תוצאות ניסוי: השפעת יוני כלור בתמיסת הגידול על צמחי שעורה

באזורים שונים בעולם קשה לגדל צמחים למאכל בגלל הריכוז הגבוה של המלחים בקרקע, בעיקר של יוני כלור ושל יוני נתרן. חוקרים בודקים אילו צמחים אפשר לגדל בקרקעות כאלה.

חוקרים ערכו ניסוי לבדיקת ההשפעה של ריכוז יוני כלור (Cl^-) בתמיסת הגידול על צמחי שעורה מזנים שונים. הם הנביטו זרעי שעורה בתנאים מיטביים, ולאחר צמיחת העלים העבירו את הצמחים לתמיסות גידול שבהן ריכוזים שונים של יוני כלור.

שלב ראשון — הכנת תמיסות בריכוזים שונים של יוני כלור

לרשות החוקרים הייתה תמיסת אַם שריכוז יוני הכלור שבה היה **1000mM** (מילימולר).

החוקרים מהלו את תמיסת האַם והכינו ממנה תמיסות של יוני כלור בחמישה ריכוזים.

דרך הכנת התמיסות מפורטת בטבלה 4.

טבלה 4

התמיסה	נפח תמיסת האַם (מ"ל)	נפח המים (מ"ל)
א	2	98
ב	5	95
ג	10	90
ד	12	88
ה	15	85

ענה על שאלות 8-9.

6 נקודות) 8. חשב את הריכוז הסופי של יוני הכלור בכל אחת מן התמיסות א-ה שהכינו החוקרים. רשום במחברתך

את תוצאת החישוב לכל אחת מן התמיסות א-ה.

שלב שני — הכנת תמיסות הגידול

החוקרים הוסיפו לכל אחת מן התמיסות א-ה כמות אחרת של מומסים (לא כלור), כדי שבכל התמיסות יהיה אותו ריכוז התחלתי של מומסים (אותו ריכוז אוסמוטי).

לתמיסות אלה העבירו החוקרים את הצמחים להמשך גידול.

4 נקודות) 9. היעזר בתשובתך על שאלה 4 והסבר מדוע היה חשוב לשמור על אותו ריכוז מומסים התחלתי

בכל תמיסות הגידול.

50 ימים לאחר העברת הנבטים לתמיסות הגידול, לקחו החוקרים עלים מחמישה צמחי שעורה מכל אחד משני זנים: זן בארק וזן תדמור, ומדדו בהם את הכמות היחסית של יוני כלור. תוצאות המדידות מוצגות בטבלה 5.

טבלה 5

התמיסה	ריכוז יוני הכלור בתמיסת הגידול (מילימולר)	הממוצע של כמות יוני כלור בעלי שעורה (מילימול/גרם משקל יבש*)	
		זן בארק	זן תדמור
א		100	200
ב		200	400
ג		350	650
ד		400	750
ה		500	850

* משקל יבש הוא המשקל של הצמח ללא המים שבו.

יז. בשאלה 8 חישבת את הריכוז של יוני הכלור בכל אחת מן התמיסות, ורשמת את התוצאות במחברתך. לצורך ההצגה הגרפית, העתק את תוצאות החישובים למקומות המתאימים בטבלה 5 בשאלון.

ענה על שאלות 10-12.

10. עליך להציג בדרך גרפית את התוצאות שמוצגות בטבלה 5.

(3 נקודות) **א.** איזה סוג של הצגה גרפית הוא המתאים ביותר לתיאור התוצאות — גרף רציף או דיאגרמת עמודות? נמק את תשובתך.

(7 נקודות) **ב.** לרשותך נייר מילימטרי בנספח. הצג עליו בדרך גרפית מתאימה את תוצאות הניסוי שבטבלה 5.

(6 נקודות) **11. א.** תאר את תוצאות הניסוי על פי ההצגה הגרפית.

(3 נקודות) **ב.** נמצא שבין שני הזנים של השעורה יש הבדלים ב־ DNA, והם באים לידי ביטוי בתכונות התאים.

כיצד הבדל בין שני הזנים ב־ DNA יכול לגרום להבדל בין כמויות הכלור שנמדדו בעלים של שני הזנים? הצע הסבר אחד (אין צורך לפרט מנגנון).

(שים לב: שאלה 12 בעמוד הבא.)

בהמשך מחקרים בדקו החוקרים את ההשפעה של כמות יוני כלור בעלי שעורה משני הזנים על כמות הכלורופיל בעלים, ועל המשקל היבש של צמחי השעורה.

12. נמצא כי בעלים שכמות הכלור בהם גדולה מ- 500 מילימול/גרם משקל יבש, יש פחות כלורופיל

לעומת עלים שכמות הכלור בהם קטנה מ- 500 מילימול/גרם משקל יבש.

(5 נקודות) **א.** על פי המידע שבפתיח לשאלה ועל פי התוצאות המוצגות בטבלה 5, קבע באיזה זן שעורה

שגודל **בתמיסה ד** כמות הכלורופיל בעלים קטנה יותר. נמק את קביעתך.

(5 נקודות) **ב.** בתום הניסוי בדקו החוקרים את המשקל היבש של הצמחים שגודלו **בתמיסה ד**. נמצא

שהמשקל היבש של זן בארק היה גבוה יותר מזה של זן תדמור.

היעזר בתשובתך על סעיף א והסבר את ההבדל בין שני הזנים במשקל היבש.

יש להדביק מדבקת נבחן ומדבקת שאלון על גבי הנספח שבו ההצגה הגרפית.
מסור לבוחן את השאלון שבידך עם המחברת, ואת הנספח שבו ההצגה הגרפית.

בהצלחה!

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 43386
נספח: נייר מילימטרי (לשאלה 22)

בחינת בגרות מעשית בביוגיה

בעיה 2

רשום את מספר תעודת הזהות שלך כאן:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

הוראות לנבחן:

- משך הבחינה: שלוש שעות.
- חומר עזר מותר בשימוש: מחשבון.
- הוראות מיוחדות: (1) קרא את ההנחיות ביסודיות, ושקול היטב את צעדיך.
(2) רשום בעט את כל תצפיותיך ותשובותיך (גם סרטוטים).
(3) בסס את תשובותיך על תצפיותיך ועל התוצאות שקיבלת, גם אם הן אינן תואמות את הצפוי.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

בעיה 2

בבעיה זו תבדוק השפעה של ריכוזים שונים של תמיסות על חלקים שונים של צמחים.

השאלות בשאלון זה ממוספרות במספרים 13-24. מספר הנקודות לכל שאלה רשום לימינה.

ענה על כל השאלות במחברת.

חלק א I — השריית רקמה של בטטה בריכוזים שונים של תמיסת סוכרוז

על שולחן צלחת חד-פעמית ובה חצי שורש מעובה של בטטה ו-4 מבחנות שבכל אחת מהן תמיסת סוכרוז כחולה

בריכוז התחלתי אחר.

לתמיסות הסוכרוז הוסיפו חומר כחול כדי להבדיל בין ובין תמיסות סוכרוז אחרות. תמיסות הסוכרוז הכחולות, שבהן תשקרה

את פרוסות הבטטה, ייקראו במהלך הניסוי "תמיסות השריה".

הכנת פרוסות בטטה לניסוי

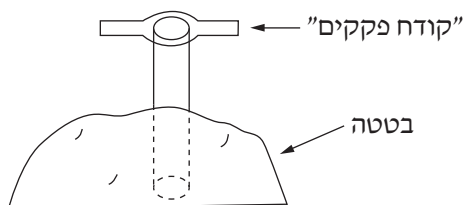
עליך להכין 40 פרוסות בטטה בעובי של כ-0.5 ס"מ כל אחת, על פי ההנחיות האלה:

א. הנח את צידה החתוך של הבטטה על מגבת נייר. באמצעות "קודח פקקים" הכן 10 גלילים של בטטה.

הקפד להכניס את קודח הפקקים בניצב למשטח העבודה ולא באלכסון (ראה איור 1).

— באמצעות הקצה העליון של עיפרון דחף את הגלילים שבקודח הפקקים לצלחת.

איור 1: הכנת גלילים מבטטה באמצעות קודח פקקים

— באמצעות סכין הסר את שולי הגלילים.

— היעזר בסרגל ובסכין וחתוך כל גליל לקטעים באורך 2 ס"מ (איור 2.א בעמוד 3).

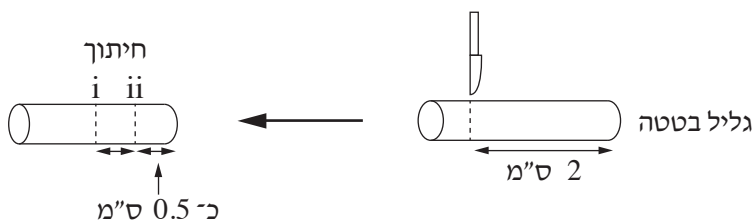
— בדוק את קטעי הגלילים שהכנת: קטע שיש בו חללי אוויר או שאינו שלם — השלך אותו לכלי פסולת, והכן

במקומו קטע אחר.

— חצה כל קטע לשניים (ראה חיתוך i באיור 2.ב), וחצה כל מחצית שוב לשניים (חיתוך ii).

כך תקבל מכל קטע 4 פרוסות בעובי של כ-0.5 ס"מ.

איור 2: חיתוך גלילי הבטטה לפרוסות

2. ב: חיתוך לפרוסות

2. א: חיתוך לקטעים

— ספור את הפרוסות שהכנת. אם ברשותך פחות מ־40 פרוסות שלמות, עליך להכין פרוסות נוספות בעובי של כ־0.5 ס"מ כל אחת.

ב. העבר את כל פרוסות הבטטה לכלי המסומן "לשטיפה" שעל שולחן. הוסף לכלי מי ברז עד הקו המסומן. בעזרת כפית ערבב את תכולת הכלי, ושפוך את המים והפרוסות למסננת מעל כלי פסולת.
— חזור על פעולת השטיפה עוד פעמיים, והנח את פרוסות הבטטה על מגבת נייר. ספוג בעדינות את עודפי המים מן הפרוסות.

ג. רשום "השריה" על כל אחת מארבע המבחנות שבהן תמיסת הסוכרוז הכחולה.
במבחנות אלה ריכוזי הסוכרוז הם: 0.05M, 0.2M, 0.3M, 0.8M.

— לכל אחת מן המבחנות שבהן תמיסות ההשריה הכחולות הכנס 10 פרוסות בטטה. הקפד שהפרוסות יהיו מכוסות בנוזל בכל אחת מן המבחנות. היעזר בקצהו העליון של עיפרון כדי לדחוף את הפרוסות לתוך הנוזל.
— כתוב את השעה: _____.

לידיעתך 1: החומר הכחול לא עובר דרך הקרומים של התאים ולא פוגע בהם.

עליך להמתין לפחות חצי שעה לפני שתמשיך בניסוי על פי ההוראות בסעיף יד.

תוצאות הניסוי לא ייפגעו אם ההשריה תימשך יותר מחצי שעה.

בזמן ההמתנה בצע את סעיפים ד-יג וענה על שאלות 13-14.

חלק א II — הכרת שיטה לבדיקת ריכוז יחסי של תמיסות (ללא פרוסות בטטה)

לרשותך שתי פיפטות של 10 מ"ל, פיפטה של 1 מ"ל, כלי ובו מים מזוקקים וכלי ובו תמיסת סוכרוז חסרת צבע בריכוז 1M.

ד. רשום על כל אחת משלוש המבחנות שלרשותך את ריכוז תמיסת הסוכרוז שתכין בה: 0.05M, 0.3M, 0.8M.

— רשום גם "בדיקה" על כל אחת מן המבחנות.

— סמן "סוכרוז" על פיפטה של 10 מ"ל, ועל פיפטה של 1 מ"ל.

— סמן "מים" על פיפטה של 10 מ"ל.

ה. הכן תמיסות סוכרוז בריכוזים שונים, על פי הפירוט בעמודות a ו- b שבטבלה 1.

להעברת 0.5 מ"ל תמיסת סוכרוז השתמש בפיפטה של 1 מ"ל.

תמיסות סוכרוז חסרות צבע אלה שתכין הן "תמיסות בדיקה".

טבלה 1

e	d	c	b	a
מיקום התמיסה הכחולה בתמיסת הבדיקה, בחלק — (העליון / האמצעי / התחתון)	ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה שקיבלת מהבוחן (M)	ריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (M)	נפח מים (מ"ל)	נפח תמיסת סוכרוז (מ"ל)
	0.3	0.8	2	8
	0.3	0.3	7	3
	0.3	0.05	9.5	0.5

ו. פקוק את מבחנות הבדיקה וטלטל אותן היטב.

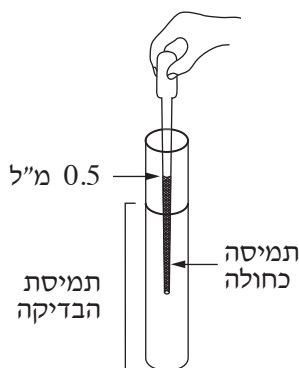
— הסר את הפקקים מכל המבחנות ונגב אותם היטב במגבת נייר.

ז. בקש מן הבוחן מבחנה ובה תמיסת סוכרוז כחולה שריכוז הסוכרוז בה הוא 0.3M.

ח. באמצעות פיפטת פסטר שָאב כ־ 0.5 מ"ל (אין צורך לדייק) מתמיסת הסוכרוז הכחולה שקיבלת.

— הכנס את קצה הפיפטה עד אמצע תמיסת הבדיקה שבמבחנה 0.8M (ראה איור 3), וטפטף לתוכה בעדינות

ובאיטיות את כל התמיסה הכחולה שבפיפטה. אין לטלטל את המבחנה!

ט. הוצא את הפיטה והחזר את המבחנה לכן המבחנות. אם נותרו בפיטה שאריות נוזל — רוקן אותה לכלי הפסולת.

— נגב את הפיטה במגבת נייר.

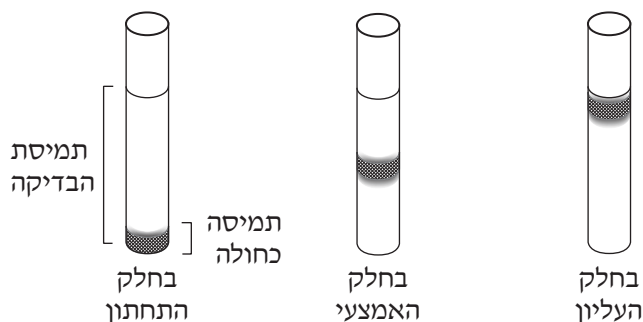
י. חזור על ההנחיות בסעיפים ח-ט עם תמיסת הבדיקה 0.3M ועם תמיסת הבדיקה 0.05M. **אין לטלטל את המבחנות.**

ענה על שאלות 13-14.

13. העתק למחברתך את עמודות c, d, e שבטבלה 1.

— היעזר באיור 4 וכתוב בעמודה e בטבלה 1 **שבמחברתך** את מיקום התמיסה הכחולה בכל אחת

מתמיסות הבדיקה.

איור 4: מיקום התמיסה הכחולה בתמיסת הבדיקה

שים לב: אם אין הבדל בין שלוש המבחנות במיקום של התמיסה הכחולה — פנה לבוחן.

— העבר את שלוש המבחנות לכלי המסומן "חלק א II" שעל שולחןך.

— העבר את פיפטת הפסטר לכלי פסולת.

14. לפניך שלושה משפטים א-ג, העתק אותם למחברתך.

על פי תוצאות הבדיקות שכתבת בטבלה 1, הקף במעגל בכל אחד מן המשפטים שבמחברתך את המיקום

של הצבע הכחול: בחלק העליון או באמצע או בחלק התחתון של התמיסה.

א. במבחנה שבה ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה **נמוך** מריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה

(חסרת הצבע) — הצבע הכחול נמצא בחלק העליון / האמצעי / התחתון של התמיסה.

ב. במבחנה שבה ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה **דומה** לריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה

(חסרת הצבע) — הצבע הכחול נמצא בחלק העליון / האמצעי / התחתון של התמיסה.

ג. במבחנה שבה ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה **גבוה** מריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה

(חסרת הצבע) — הצבע הכחול נמצא בחלק העליון / האמצעי / התחתון של התמיסה.

— עבור לבצע את חלק ב.

חלק ב — הניסוי: בדיקת השינויים שחלו בתמיסות סוכרוז שהושרו בהן פרוסות בטטה

יא. עליך להכין ארבע מבחנות של תמיסות בדיקה חדשות. עשה זאת כך:

- רשום על ארבע מבחנות: 0.8M ב', 0.3M ב', 0.2M ב', 0.05M ב' (האות ב' מציינת בדיקה).
- באמצעות הפיטות שסימנת בחלק א II, הכן את תמיסות הסוכרוז במבחנות הבדיקה, על פי טבלה 2.

טבלה 2

ריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (לאחר המיחול) (M)	נפח תמיסת סוכרוז 1M (מ"ל)	נפח מים (מ"ל)
0.8	8	2
0.3	3	7
0.2	2	8
0.05	0.5	9.5

יב. פקוק את המבחנות, טלטל אותן היטב, והסר את הפקקים.

יג. העתק למחברתך את טבלה 3.

- השלם בעמודה A את הריכוז ההתחלתי של תמיסות ההשריה (סעיף ג) מן הריכוז הגבוה לריכוז הנמוך.
- השלם את הפרטים החסרים בעמודה B בטבלה 3 שבמחברתך.
- השלם בעמודה D את הריכוז של תמיסות הבדיקה מן הריכוז הגבוה לריכוז הנמוך (על פי טבלה 2).

טבלה 3

A	B	C	D	E	F	G
ריכוז התחלתי של סוכרוז בתמיסת ההשריה הכחולה (M)	מספר פרוסות הבטטה בתמיסת ההשריה	זמן ההשריה (דקות)	ריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (M)	תוצאות: מיקום תמיסת ההשריה הכחולה בתמיסת הבדיקה, בחלק — (העליון/האמצעי/התחתון)	הריכוז הסופי של תמיסת ההשריה הכחולה ביחס לתמיסת הבדיקה (נמוך/דומה/גבוה)	השינוי שחל בריכוז התמיסה הכחולה בעקבות השריית פרוסות הבטטה (ירידה/ללא שינוי/עלייה)

- לאחר שעברו לפחות 30 דקות מן השעה שכתבת בסעיף ג, הסתיים זמן ההשריה. עבור לסעיף יד.
- יד. השלם את הפרטים החסרים בעמודה C בטבלה 3 שבמחברתך.
- טו. טלטל את המבחנה שבה תמיסת ההשריה הכחולה המסומנת 0.8M.
- באמצעות פיפטת פסטר שאב ממבחנה זו כ- 0.5 מ"ל תמיסה (אין צורך לדייק).
- הכנס את קצה הפיפטה עד אמצע תמיסת הבדיקה שבמבחנה 0.8M ב', וטפטף לתוכה בעדינות ובאיטיות את כל התמיסה הכחולה שבפיפטה (ראה איור 3). **אין לטלטל את המבחנה!**
- העבר את פיפטת הפסטר לכלי פסולת.
- טז. חזור על ההוראות שבסעיף טו עם פיפטות פסטר נקיות, עם תמיסות ההשריה המסומנות 0.05M, 0.2M, 0.3M ועם תמיסות הבדיקה 0.3M ב', 0.2M ב', 0.05M ב', בהתאמה.

ענה על שאלות 15-19.

15. השלם בטבלה 3 שבמחברתך את הפרטים החסרים:

- (8 נקודות) א. השלם בעמודה E את מיקום תמיסת ההשריה הכחולה בכל אחת מתמיסות הבדיקה (היעזר באיור 4).
- אם יש קושי לקבוע את מיקום התמיסה הכחולה — פנה לבוחן.
- (10 נקודות) ב. היעזר בתשובתך על שאלה 14 והשלם את הפרטים בעמודה F.
- השלם את הפרטים בעמודה G (הנח שבזמן ההשריה של פרוסות הבטטה יציאת המומסים מן התאים היא זניחה).
- (4 נקודות) ג. כתוב כותרת לטבלה 3.

לידיעתך 2:

- * סוכרוז לא עובר דרך הקרומים של תאים.
- * כאשר מים מתאי צמח יוצאים אל תמיסת ההשריה — ריכוז תמיסת ההשריה יורד.
- * כאשר מים מתמיסת ההשריה חודרים לתאי צמח — ריכוז תמיסת ההשריה עולה.

16. על פי הקטע "לידיעתך 2":

- (נקודה אחת) א. ציין מהו התהליך שגורם לתנועת מים בין תאים לבין תמיסה שהם שרויים בה.
- (7 נקודות) ב. באיזה מקרה לא יחול שינוי בריכוז של תמיסת ההשריה?
- (1) הסבר מדוע לא יחול שינוי במקרה שצינת בתת-סעיף ב(1).
- (2)

17. מהו המשתנה הבלתי תלוי בניסוי שערכת? העתק למחברתך את התשובה המתאימה ביותר מבין

חמש התשובות V-I שלפניך.

- I. הריכוז הסופי של הסוכרוז בתמיסות הבדיקה.
- II. הריכוז הסופי של הסוכרוז בתמיסות ההשריה.
- III. ריכוז החומר הכחול בתמיסות ההשריה.
- IV. הריכוז ההתחלתי של הסוכרוז בתמיסות הבדיקה.
- V. הריכוז ההתחלתי של הסוכרוז בתמיסות ההשריה.

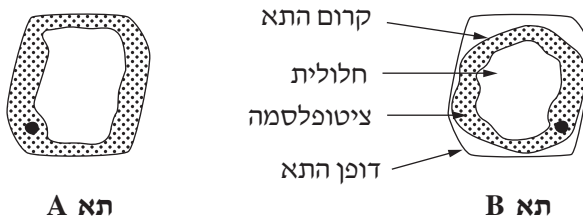
18. א. הסבר את התוצאה בכל אחת ממבחנות הניסוי (טבלה 3).

ב. לפיך איור 5 המתאר תאים משתי פרוסות בטטה. פרוסה אחת הושרתה במים

והאחרת — בתמיסת סוכרוז 0.8M.

קבע איזה מן התאים — תא A או תא B — נלקח מפרוסה שהושרתה בתמיסת הסוכרוז.

נמק את קביעתך. בתשובתך התייחס גם לתוצאות הניסוי שערכת.

איור 5: תאי בטטה שהושרו במים ובתמיסת סוכרוז (בהגדלה)

19. הסבר מהי החשיבות של שטיפת פרוסות הבטטה שביצעת בסעיף ב.

בניסוי שערכת בדקת את ההשפעה של תמיסה חיצונית שהמומס בה (סוכרוז) אֵינּו חודר לתאי הבטטה. בטבע חלק מן המומסים שבקרקע, כגון יוני כלור (Cl^-) ויוני נתרן (Na^+) שמקורם במלח ($NaCl$), חודרים לתאי השורשים של הצמחים.

בחלק ג יוצג מחקר שעוסק בהשפעת יוני כלור על צמחי שעורה.

חלק ג — ניתוח תוצאות ניסוי: השפעת יוני כלור בתמיסת הגידול על צמחי שעורה

באזורים שונים בעולם קשה לגדל צמחים למאכל בגלל הריכוז הגבוה של המלחים בקרקע, בעיקר של יוני כלור ושל יוני נתרן. חוקרים בודקים אילו צמחים אפשר לגדל בקרקעות כאלה.

חוקרים ערכו ניסוי לבדיקת ההשפעה של ריכוז יוני כלור (Cl^-) בתמיסת הגידול על צמחי שעורה מזנים שונים. הם הנביטו זרעי שעורה בתנאים מיטביים, ולאחר צמיחת העלים העבירו את הצמחים לתמיסות גידול שבהן ריכוזים שונים של יוני כלור.

שלב ראשון — הכנת תמיסות בריכוזים שונים של יוני כלור

לרשות החוקרים הייתה תמיסת אָם שריכוז יוני הכלור שבה היה **1000 mM** (מילימולר).

החוקרים מהלו את תמיסת האָם והכינו ממנה תמיסות של יוני כלור בחמישה ריכוזים.

דרך הכנת התמיסות מפורטת בטבלה 4.

טבלה 4

התמיסה	נפח תמיסת האָם (מ"ל)	נפח המים (מ"ל)
א	2	98
ב	5	95
ג	10	90
ד	12	88
ה	15	85

ענה על שאלות 20-21.

(6 נקודות) **20.** חשב את הריכוז הסופי של יוני הכלור בכל אחת מן התמיסות א-ה שהכינו החוקרים. רשום במחברתך את תוצאת החישוב לכל אחת מן התמיסות א-ה.

שלב שני — הכנת תמיסות הגידול

החוקרים הוסיפו לכל אחת מן התמיסות א-ה כמות אחרת של מומסים (לא כלור), כדי שבכל התמיסות יהיה אותו ריכוז התחלתי של מומסים (אותו ריכוז אוסמוטי). לתמיסות אלה העבירו החוקרים את הצמחים להמשך גידול.

(4 נקודות) **21.** היעזר בתשובתך על שאלה 16 והסבר מדוע היה חשוב לשמור על אותו ריכוז מומסים התחלתי בכל תמיסות הגידול.

50 ימים לאחר העברת הנבטים לתמיסות הגידול, לקחו החוקרים עלים מחמישה צמחי שעורה מכל אחד משני הזנים: זן בארק וזן תדמור, ומדדו בהם את הכמות היחסית של יוני כלור. תוצאות המדידות מוצגות בטבלה 5.

טבלה 5

התמיסה	ריכוז יוני הכלור בתמיסת הגידול (מילימולר)	הממוצע של כמות יוני כלור בעלי שעורה (מילימול/גרם משקל יבש*)	
		זן בארק	זן תדמור
א		100	200
ב		200	400
ג		350	650
ד		400	750
ה		500	850

* משקל יבש הוא המשקל של הצמח ללא המים שבו.

יז. בשאלה 20 חישבת את הריכוז של יוני הכלור בכל אחת מן התמיסות, ורשמת את התוצאות במחברתך. לצורך ההצגה הגרפית, העתק את תוצאות החישובים למקומות המתאימים בטבלה 5 בשאלון.

ענה על שאלות 22-24.

22. עליך להציג בדרך גרפית את התוצאות שמוצגות בטבלה 5.

(3 נקודות) **א.** איזה סוג של הצגה גרפית הוא המתאים ביותר לתיאור התוצאות — גרף רציף או דיאגרמת עמודות? נמק את תשובתך.

(7 נקודות) **ב.** לרשותך נייר מילימטרי בנספח. הצג עליו בדרך גרפית מתאימה את תוצאות הניסוי שבטבלה 5.

(6 נקודות) **23. א.** תאר את תוצאות הניסוי על פי ההצגה הגרפית.

(3 נקודות) **ב.** נמצא שבין שני הזנים של השעורה יש הבדלים ב־ DNA, והם באים לידי ביטוי בתכונות התאים. כיצד הבדל בין שני הזנים ב־ DNA יכול לגרום להבדל בין כמויות הכלור שנמדדו בעלים של שני הזנים? הצע הסבר אחד (אין צורך לפרט מנגנון).

(שים לב: שאלה 24 בעמוד הבא.)

בהמשך מחקרים בדקו החוקרים את ההשפעה של כמות יוני כלור בעלי שעורה משני הזנים על כמות הכלורופיל בעלים, ועל המשקל היבש של צמחי השעורה.

24. נמצא כי בעלים שכמות הכלור בהם גדולה מ- 500 מילימול/גרם משקל יבש, יש פחות כלורופיל לעומת עלים שכמות הכלור בהם קטנה מ- 500 מילימול/גרם משקל יבש.

(5 נקודות) **א.** על פי המידע שבפתיח לשאלה ועל פי התוצאות המוצגות בטבלה 5, קבע באיזה זן שעורה שגודל ב**תמיסה ד** כמות הכלורופיל בעלים קטנה יותר. נמק את קביעתך.

(5 נקודות) **ב.** בתום הניסוי בדקו החוקרים את המשקל היבש של הצמחים שגודלו ב**תמיסה ד**. נמצא שהמשקל היבש של זן בארק היה גבוה יותר מזה של זן תדמור. היעזר בתשובתך על סעיף א והסבר את ההבדל בין שני הזנים במשקל היבש.

יש להדביק מדבקת נבחן ומדבקת שאלון על גבי הנספח שבו ההצגה הגרפית.
מסור לבוחן את השאלון שבידך עם המחברת, ואת הנספח שבו ההצגה הגרפית.

בהצלחה!

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 43386
נספח: נייר מילימטרי (לשאלה 34)

בחינת בגרות מעשית בביולוגיה

בעיה 3

רשום את מספר תעודת הזהות שלך כאן:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

הוראות לנבחן:

- א. משך הבחינה: שלוש שעות.
- ב. חומר עזר מותר בשימוש: מחשבון.
- ג. הוראות מיוחדות: (1) קרא את ההנחיות ביסודיות, ושקול היטב את צעדיך.
(2) רשום בעט את כל תצפיותיך ותשובותיך (גם סרטוטים).
(3) בסס את תשובותיך על תצפיותיך ועל התוצאות שקיבלת, גם אם הן אינן תואמות את הצפוי.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

בעיה 3

בבעיה זו תבדוק השפעה של ריכוזים שונים של תמיסות על חלקים שונים של צמחים.
השאלות בשאלון זה ממוספרות במספרים 25-36. מספר הנקודות לכל שאלה רשום לימינה.
ענה על כל השאלות במחברת.

חלק א I – השריית רקמה של בצל סגול בריכוזים שונים של תמיסת סוכרוז

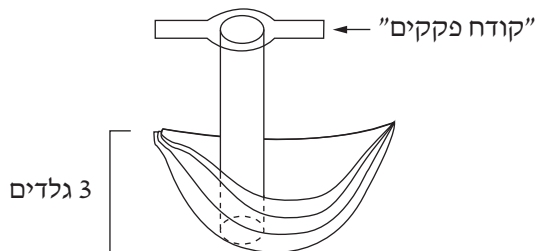
על שולחן צלחת חד-פעמית ובה רבע בצל סגול ושתי מבחנות שבכל אחת מהן תמיסת סוכרוז כחולה בריכוז התחלתי אחר. לתמיסות הסוכרוז הוסיפו חומר כחול כדי להבדיל בינן ובין תמיסות סוכרוז אחרות. תמיסות הסוכרוז הכחולות, שבהן תְּשָׁרָה את דסקיות הבצל, ייקראו במהלך הניסוי "תמיסות השריה".

הכנת דסקיות של בצל סגול לניסוי

א. הסר את הגלד החיצוני מרבע הבצל, והעבר אותו לכלי פסולת.

— הסר יחד את שלושת הגלדים הבאים, והנח אותם בצלחת בלי להפריד ביניהם. הקפד שהגלד הפנימי ביותר יפנה כלפי מעלה (ראה איור 1).

איור 1: הכנת דסקיות משלושה גלדי בצל באמצעות קודח פקקים

ב. הנח את "קודח הפקקים" שלרשותך על הגלד העליון, רחוק מן השוליים (ראה איור 1).

לחץ על קודח הפקקים כדי שיגיע לתחתית הגלדים, וכך יהיו בתוכו שלוש דסקיות של בצל. באמצעות הקצה העליון של עיפרון דחף את הדסקיות לצלחת.

— חזור על ההנחיות בסעיף זה עוד 3 פעמים, באזורים אחרים של שלושת הגלדים.

הכנת קבוצות של דסקיות הבצל

- ג. עליך למיין את דסקיות הבצל לשתי קבוצות הדומות זו לזו ככל האפשר. בכל קבוצה יהיו 5 דסקיות. עשה זאת כך:
- פרוס על השולחן שתי מגבות נייר זו בצד זו.
 - בחר שתי דסקיות בעובי דומה. הנח כל אחת מהן על מגבת נייר אחרת.
 - חזור על ההנחיה עוד 4 פעמים, ובכל פעם בחר שתי דסקיות הדומות זו לזו בעובי שלהן (הן לא חייבות להיות דומות בעובי שלהן לדסקיות שהנחת קודם על מגבות הנייר).
- ד. רשום "השריה" על כל אחת מן המבחנות שבהן תמיסת הסוכרוז הכחולה.
- במבחנות אלה ריכוזי הסוכרוז הם: 0.05M , 0.8M .
- לכל אחת מן המבחנות שבהן תמיסת ההשריה הכחולות הכנס בעדינות קבוצה אחת של 5 דסקיות בלי לפגוע בשלמותן. הקפד שהדסקיות יהיו מכוסות בנוזל בכל אחת מן המבחנות. היעזר בקצהו העליון של עיפרון כדי לדחוף את הדסקיות לתוך הנוזל.
 - כתוב את השעה: _____.

לידיעתך 1: החומר הכחול לא עובר דרך הקרומים של התאים ולא פוגע בהם.

עליך להמתין לפחות חצי שעה לפני שתמשיך בניסוי על פי ההוראות בסעיף טו.

תוצאות הניסוי לא ייפגעו אם ההשריה תימשך יותר מחצי שעה.

בזמן ההמתנה בצע את סעיפים ה-יד וענה על שאלות 25-26.

חלק א II — הכרת שיטה לבדיקת ריכוז יחסי של תמיסות (ללא דסקיות בצל)

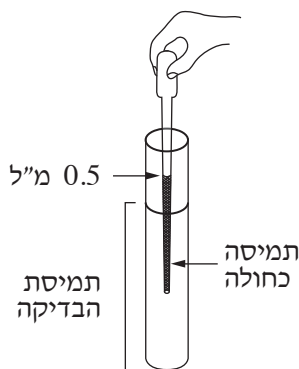
- לרשותך שתי פיפטות של 10 מ"ל, פיפטה של 1 מ"ל, כלי ובו מים מזוקקים וכלי ובו תמיסת סוכרוז חסרת צבע בריכוז 1M.
- ה. רשום על כל אחת משלוש המבחנות שלרשותך את ריכוז תמיסת הסוכרוז שתכין בה: 0.05M , 0.3M , 0.8M .
- רשום גם "בדיקה" על כל אחת מן המבחנות.
 - סמן "סוכרוז" על פיפטה של 10 מ"ל, ועל פיפטה של 1 מ"ל.
 - סמן "מים" על פיפטה של 10 מ"ל.

- ו. הכן תמיסות סוכרוז בריכוזים שונים, על פי הפירוט בעמודות a ו- b שבטבלה 1.
להעברת 0.5 מ"ל תמיסת סוכרוז השתמש בפיפטה של 1 מ"ל.
תמיסות סוכרוז חסרות צבע אלה שתכין הן "תמיסות בדיקה".

טבלה 1

a	b	c	d	e
נפח תמיסת סוכרוז (מ"ל)	נפח מים (מ"ל)	ריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (M)	ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה שקיבלת מהבוחן (M)	מיקום התמיסה הכחולה בתמיסת הבדיקה, בחלק – (העליון / האמצעי / התחתון)
8	2	0.8	0.3	
3	7	0.3	0.3	
0.5	9.5	0.05	0.3	

- ז. פקוק את מבחנות הבדיקה וטלטל אותן היטב.
— הסר את הפקקים מכל המבחנות ונגב אותם היטב במגבת נייר.
ח. בקש מן הבוחן מבחנה ובה תמיסת סוכרוז כחולה שריכוז הסוכרוז בה הוא 0.3M.
ט. באמצעות פיפטה פסטור שאב כ- 0.5 מ"ל (אין צורך לדייק) מתמיסת הסוכרוז הכחולה שקיבלת.
— הכנס את קצה הפיפטה עד אמצע תמיסת הבדיקה שבמבחנה 0.8M (ראה איור 2), וטפטף לתוכה בעדינות ובאיטיות את כל התמיסה הכחולה שבפיפטה. אין לטלטל את המבחנה!

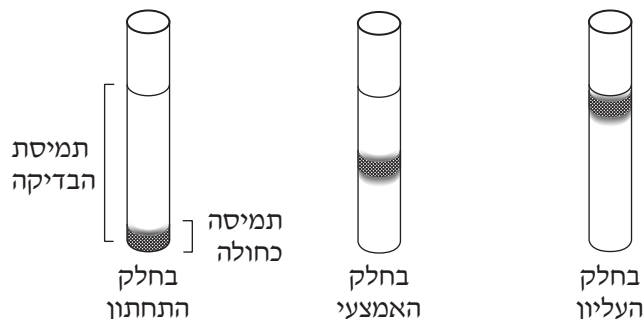
איור 2: הכנסת תמיסה כחולה לתמיסת הבדיקה

- י. הוצא את הפיפטה והחזר את המבחנה לכן המבחנות. אם נותרו בפיפטה שאריות נוזל — רוקן אותה לכלי הפסולת.
— נגב את הפיפטה במגבת נייר.
יא. חזור על ההנחיות בסעיפים ט-י עם תמיסת הבדיקה 0.3M ועם תמיסת הבדיקה 0.05M. אין לטלטל את המבחנות.

ענה על שאלות 25-26.

25. העתק למחברתך את עמודות c, d, e שבטבלה 1.

— היעזר באיור 3 וכתוב בעמודה e בטבלה 1 שבמחברתך את מיקום התמיסה הכחולה בכל אחת מתמיסות הבדיקה.

איור 3: מיקום התמיסה הכחולה בתמיסת הבדיקה

שים לב: אם אין הבדל בין שלוש המבחנות במיקום של התמיסה הכחולה — פנה לבוחן.

— העבר את שלוש המבחנות לכלי המסומן "חלק א II" שעל שולחןך.

— העבר את פיפטת הפסטר לכלי פסולת.

26. לפניך שלושה משפטים א-ג, העתק אותם למחברתך.

על פי תוצאות הבדיקות שכתבת בטבלה 1, הקף במעגל בכל אחד מן המשפטים שבמחברתך את המיקום של הצבע הכחול: בחלק העליון או באמצע או בחלק התחתון של התמיסה.

א. במבחנה שבה ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה נמוך מריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה

(חסרת הצבע) — הצבע הכחול נמצא בחלק העליון / האמצעי / התחתון של התמיסה.

ב. במבחנה שבה ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה דומה לריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה

(חסרת הצבע) — הצבע הכחול נמצא בחלק העליון / האמצעי / התחתון של התמיסה.

ג. במבחנה שבה ריכוז הסוכרוז בתמיסה הכחולה גבוה מריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה

(חסרת הצבע) — הצבע הכחול נמצא בחלק העליון / האמצעי / התחתון של התמיסה.

— עבור לבצע את חלק ב.

חלק ב — הניסוי: בדיקת השינויים שחלו בתמיסות סוכרוז שהושרו בהן דסקיות בצל

- יב. עליך להכין שתי מבחנות של תמיסות בדיקה חדשות. עשה זאת כך:
- רשום על מבחנה אחת 0.8M ב', ועל האחרת — 0.05M ב' (האות ב' מציינת בדיקה).
 - באמצעות הפיטות שסימנת בחלק א II הכן את תמיסות הסוכרוז במבחנות הבדיקה, על פי טבלה 2.

טבלה 2

ריכוז הסוכרוז בתמיסת הבדיקה (M)	נפח תמיסת סוכרוז 1M (מ"ל)	נפח מים (מ"ל)
0.8	8	2
0.05	0.5	9.5

- יג. פקוק את המבחנות, טלטל אותן היטב, והסר את הפקקים.
- יד. העתק למחברתך את טבלה 3.
- השלם בעמודה A את הריכוז ההתחלתי של תמיסות ההשריה (סעיף ד) מן הריכוז **הגבוה** לריכוז הנמוך.
 - השלם את הפרטים החסרים בעמודה B בטבלה 3 שבמחברתך.
 - השלם בעמודה D את הריכוז של תמיסות הבדיקה מן הריכוז **הגבוה** לריכוז הנמוך (על פי טבלה 2).

טבלה 3

A	B	C	D	E	F	G
ריכוז התחלתי של סוכרוז בתמיסת ה <u>השריה</u> הכחולה (M)	מספר דסקיות הבצל בתמיסת ההשריה	זמן ההשריה (דקות)	ריכוז הסוכרוז בתמיסת ה <u>בדיקה</u> (M)	<u>תוצאות: מיקום</u> תמיסת ההשריה הכחולה בתמיסת הבדיקה, בחלק: (העליון/האמצעי/התחתון)	הריכוז הסופי של תמיסת ההשריה הכחולה ביחס לתמיסת הבדיקה (נמוך/דומה/גבוה)	השינוי בריכוז התמיסה הכחולה בעקבות השריית דסקיות הבצל (ירידה/ללא שינוי/עלייה)

לאחר שעברו לפחות 30 דקות מן השעה שכתבת בסעיף ד, הסתיים זמן ההשריה. עבור לביצוע סעיף טו.

טו. השלם את הפרטים החסרים בעמודה C בטבלה 3 שבמחברתך.

טז. טלטל את המבחנה שבה תמיסת ההשריה הכחולה המסומנת 0.8M.

— באמצעות פיפטת פסטר שָאב ממבחנה זו כ־ 0.5 מ"ל תמיסה (אין צורך לדייק).

— הכנס את קצה הפיטה עד אמצע תמיסת הבדיקה שבמבחנה 0.8M ב', וטפטף לתוכה בעדיניות ובאיטיות את

כל התמיסה הכחולה שבפיטה (ראה איור 2). **אין לטלטל את המבחנה!**

— העבר את פיפטת הפסטר לכלי פסולת.

יז. חזור על ההוראות שבסעיף טז עם פיפטת פסטר נקייה, עם תמיסת ההשריה 0.05M ועם תמיסת הבדיקה 0.05M ב'.

ענה על שאלות 27-29.

27. השלם בטבלה 3 שבמחברתך את הפרטים החסרים:

(4 נקודות) א. השלם בעמודה E את מיקום תמיסת ההשריה הכחולה בכל אחת מתמיסות הבדיקה (היעזר באיור 3).

— אם יש קושי לקבוע את מיקום התמיסה הכחולה — פנה לבוחן.

(5 נקודות) ב. היעזר בתשובתך על שאלה 26 והשלם את הפרטים בעמודה F.

— השלם את הפרטים בעמודה G (הנח שבזמן ההשריה של דסקיות הבצל יציאת המומסים מן התאים היא זניחה).

(4 נקודות) ג. כתוב כותרת לטבלה 3.

לידיעתך 2:

* סוכרוז לא עובר דרך הקרומים של תאים.

* כאשר מים מתאי צמח יוצאים אל תמיסת ההשריה — ריכוז תמיסת ההשריה יורד.

* כאשר מים מתמיסת ההשריה חודרים לתאי צמח — ריכוז תמיסת ההשריה עולה.

28. על פי הקטע "לידיעתך 2":

(נקודה אחת) א. ציין מהו התהליך שגורם לתנועת מים בין תאים לבין תמיסה שהם שרויים בה.

(7 נקודות) ב. (1) באיזה מקרה לא יחול שינוי בריכוז של תמיסת ההשריה?

(2) הסבר מדוע לא יחול שינוי במקרה שציינת בתת-סעיף ב(1).

(5 נקודות) 29. א. מהו המשתנה הבלתי תלוי בניסוי שערכת? העתק למחברתך את התשובה המתאימה ביותר מבין

חמש התשובות V-I שלפניך.

I. הריכוז ההתחלתי של הסוכרוז בתמיסות הבדיקה.

II. הריכוז הסופי של הסוכרוז בתמיסות הבדיקה.

III. ריכוז החומר הכחול בתמיסות ההשריה.

IV. הריכוז ההתחלתי של הסוכרוז בתמיסות ההשריה.

V. הריכוז הסופי של הסוכרוז בתמיסות ההשריה.

(3 נקודות) ב. הסבר את התוצאות בכל אחת ממבחנות הניסוי.

צפייה במיקרוסקופ בתכשירים מאפידרמיס של בצל סגול

לרשותך שתי זכוכיות נושאות וציוד להכנת תכשירים לצפייה במיקרוסקופ.

יח. בעזרת עט לרישום על זכוכית רשום "סוכרוז" על זכוכית נושאת אחת, ו"מים" על זכוכית נושאת אחרת.

יט. באמצעות הטפי טפטף טיפה אחת של מים מזוקקים על הזכוכית הנושאת המסומנת "מים".

— באמצעות פיפטת פסטר טפטף טיפה אחת של תמיסת סוכרוז IM (שעל שולחן) על הזכוכית המסומנת "סוכרוז".

כ. הסר בעזרת מלקטת (פינצטה) פיסה קטנה מן האפידרמיס החיצוני (הסגול) של הבצל, והנח אותה על טיפת המים.

כסה בזכוכית מכסה. ספוג את עודף הנוזל באמצעות נייר סופג.

— הסר פיסה נוספת מן האפידרמיס החיצוני, והנח אותה על הטיפה של תמיסת הסוכרוז. כסה בזכוכית מכסה.

ספוג את עודף הנוזל באמצעות נייר סופג.

כא. בדוק בהגדלה הקטנה של המיקרוסקופ את תכשיר האפידרמיס בטיפת המים. אתר בתכשיר שכבה אחת של תאים

שצבעם סגול-אדום. הבא תאים אלה למרכז שדה הראייה.

— אם לא מצאת בתכשיר שהכנת תאים שצבעם סגול-אדום, הכן תכשיר חדש.

— עבור להגדלה הבינונית או להגדלה הגדולה.

ענה על שאלות 30-31.

(8 נקודות) 30. א. צייר במחברתך שניים-שלושה תאים שבתכשיר "מים".

— סמן את חלקי התא (לפחות שני חלקים), וציין את שמם.

— ציין את ההגדלה שהתבוננת בה.

— כתוב כותרת מתאימה לציור.

(2 נקודות) ב. האם הצבען הסגול בתאי האפידרמיס של הבצל מומס בחלולית או מאורגן בפלסטידות?

כב. בדוק במיקרוסקופ את תכשיר האפידרמיס בטיפת הסוכרוז.

(6 נקודות) 31. א. (1) תאר את ההבדל בין שני התכשירים, שנוצר בעקבות השריית התאים בנוזלים השונים.

(2) הסבר כיצד סוג הנוזל גרם להבדל שתיארת בתת-סעיף א(1).

(4 נקודות) ב. הסבר כיצד השינוי שחל בתכשיר "סוכרוז" מסייע להסביר את התוצאה שקיבלת

במבחנה 0.8M ב' (בטבלה 3).

בניסוי שערכת בדקת את ההשפעה של תמיסה חיצונית שהמומס בה (סוכרוז) אינו חודר לתאי בצל. בטבע חלק מן המומסים שבקרקע, כגון יוני כלור (Cl^-) ויוני נתרן (Na^+) שמקורם במלח ($NaCl$), חודרים לתאי השורשים של הצמחים.

בחלק ג יוצג מחקר שעוסק בהשפעת יוני כלור על צמחי שעורה.

חלק ג – ניתוח תוצאות ניסוי: השפעת יוני כלור בתמיסת הגידול על צמחי שעורה

באזורים שונים בעולם קשה לגדל צמחים למאכל בגלל הריכוז הגבוה של המלחים בקרקע, בעיקר של יוני כלור ושל יוני נתרן. חוקרים בודקים אילו צמחים אפשר לגדל בקרקעות כאלה.

חוקרים ערכו ניסוי לבדיקת ההשפעה של ריכוז יוני כלור (Cl^-) בתמיסת הגידול על צמחי שעורה מזנים שונים. הם הנביטו זרעי שעורה בתנאים מיטביים, ולאחר צמיחת העלים העבירו את הצמחים לתמיסות גידול שבהן ריכוזים שונים של יוני כלור.

שלב ראשון – הכנת תמיסות בריכוזים שונים של יוני כלור

לרשות החוקרים הייתה תמיסת אַם שריכוז יוני הכלור שבה היה 1000 mM (מילימולר).

החוקרים מהלו את תמיסת האַם והכינו ממנה תמיסות של יוני כלור בחמישה ריכוזים.

דרך הכנת התמיסות מפורטת בטבלה 4.

טבלה 4

התמיסה	נפח תמיסת האַם (מ"ל)	נפח המים (מ"ל)
א	2	98
ב	5	95
ג	10	90
ד	12	88
ה	15	85

ענה על שאלות 32-33.

(6 נקודות) **32.** חשב את הריכוז הסופי של יוני הכלור בכל אחת מן התמיסות א-ה שהכינו החוקרים. רשום במחברתך

את תוצאת החישוב לכל אחת מן התמיסות.

שלב שני – הכנת תמיסות הגידול

החוקרים הוסיפו לכל אחת מן התמיסות א-ה כמות אחרת של מומסים (לא כלור), כדי שבכל התמיסות יהיה

אותו ריכוז התחלתי של מומסים (אותו ריכוז אוסמוטי).

לתמיסות אלה העבירו החוקרים את הצמחים להמשך גידול.

(4 נקודות) **33.** היעזר בתשובתך על שאלה 28 והסבר מדוע היה חשוב לשמור על אותו ריכוז מומסים התחלתי

בכל תמיסות הגידול.

50 ימים לאחר העברת הנבטים לתמיסות הגידול, לקחו החוקרים עלים מחמישה צמחי שעורה מכל אחד משני זנים: זן בארק וזן תדמור, ומדדו בהם את הכמות היחסית של יוני כלור. תוצאות המדידות מוצגות בטבלה 5.

טבלה 5

התמיסה	ריכוז יוני הכלור בתמיסת הגידול (מילימולר)	הממוצע של כמות יוני כלור בעלי שעורה (מילימול/גרם משקל יבש*)	
		זן בארק	זן תדמור
א		100	200
ב		200	400
ג		350	650
ד		400	750
ה		500	850

* משקל יבש הוא המשקל של הצמח ללא המים שבו.

כג. בשאלה 32 חישבת את הריכוז של יוני הכלור בכל אחת מן התמיסות, ורשמת את התוצאות במחברתך. לצורך ההצגה הגרפית, העתק את תוצאות החישובים למקומות המתאימים בטבלה 5 בשאלון.

ענה על שאלות 34-36.

34. עליך להציג בדרך גרפית את התוצאות שמוצגות בטבלה 5.

(3 נקודות) **א.** איזה סוג של הצגה גרפית הוא המתאים ביותר לתיאור התוצאות — גרף רציף או דיאגרמת עמודות? נמק את תשובתך.

(7 נקודות) **ב.** לרשותך נייר מילימטרי בנספח. הצג עליו בדרך גרפית מתאימה את תוצאות הניסוי שבטבלה 5.

(6 נקודות) **35. א.** תאר את תוצאות הניסוי על פי ההצגה הגרפית.

(3 נקודות) **ב.** נמצא שבין שני הזנים של השעורה יש הבדלים ב־ DNA, והם באים לידי ביטוי בתכונות התאים.

כיצד הבדל בין שני הזנים ב־ DNA יכול לגרום להבדל בין כמויות הכלור שנמדדו בעלים של שני הזנים? הצע הסבר אחד (אין צורך לפרט מנגנון).

(שים לב: שאלה 36 בעמוד הבא.)

בהמשך מחקרים בדקו החוקרים את ההשפעה של כמות יוני כלור בעלי שעורה משני הזנים על כמות הכלורופיל בעלים, ועל המשקל היבש של צמחי השעורה.

36. נמצא כי בעלים שכמות הכלור בהם גדולה מ- 500 מילימול/גרם משקל יבש, יש פחות כלורופיל

לעומת עלים שכמות הכלור בהם קטנה מ- 500 מילימול/גרם משקל יבש.

א. (5 נקודות) על פי המידע שבפתיח לשאלה ועל פי התוצאות המוצגות בטבלה 5, קבע באיזה זן שעורה

שגודל ב**תמיסה ד** כמות הכלורופיל בעלים קטנה יותר. נמק את קביעתך.

ב. (5 נקודות) בתום הניסוי בדקו החוקרים את המשקל היבש של הצמחים שגודלו ב**תמיסה ד**. נמצא

שהמשקל היבש של זן בארק היה גבוה יותר מזה של זן תדמור.

היעזר בתשובתך על סעיף א והסבר את ההבדל בין שני הזנים במשקל היבש.

יש להדביק מדבקת נבחן ומדבקת שאלון על גבי הנספח שבו ההצגה הגרפית.
מסור לבוחן את השאלון שבידך עם המחברת, ואת הנספח שבו ההצגה הגרפית.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך